

SJEĆAJUĆI SE JOSIPA ANDREISA

Početak 1950-ih godina bila se pojavila u našoj kući prva knjiga Andreisove *Historije muzike*. Govorila je o muzici koju nisam poznao ali me je, četvrto- ili petoškolca, zaintrigirala svojim ilustracijama i notnim primjerima. Do tada sam znao poneka imena kompozitora, ponajprije ona što su se mogla redovito susresti na koncertnim programima i na radiju. Andreisova knjiga otvorila mi je jedan novi svijet u kojemu je bilo mnoštvo stranoga. Landini, natpis na njegovoj nadgrobnoj ploči, minijatura koja pokazuje Dufaya i Ockeghema, lik Monteverdija, notni primjeri s muzikom koja nije sličila ni na što što je do tada meni bilo poznato — sve ovo su najranije uspomene moga otkrivanja daleke prošlosti muzike. Možda se tako živo sjećam svih detalja upravo zato što mi je Andreis usadio u intelekt radoznalost upravo u vrijeme kada se, često sasvim neobjašnjivo, mladoj osobi detalji ucrtavaju u svijest iznimnom snagom. Raznovrsnost i bogatstvo detalja sadržanih u notnim primjerima Andreisove knjige oduševilo me je jer su me i onako zanimale partiture, a njih je u to vrijeme, početkom pedesetih godina, u Jugoslaviji bilo teško nabaviti, pa sam zavisio od onih nekoliko primjeraka što mi ih je posuđivao moj profesor violine u Muzičkoj školi. Ovaj mi je, opet, davao Mozarta i Beethovena i tu se sretalo iskustvo slušanja s onim što sam vidio na stranicama Andreisove knjige (u međuvremenu se pojavio i drugi svezak). Ali, Andreis me je bio zaintrigirao upravo zato što su njegovi notni primjeri sadržavali ne samo tu, nego i jednu drugu muziku, ali je jedini način da ju sâm čujem bio da te primjere sviram na violini — makar i samo one njihove dijelove pisane u violinske ključu.

Nisam tada mogao zamišljati kakav će presudni utjecaj ovo pronicanje u prošlost imati na mene. Naravno, kasnije su uz ime »Andreis« išle i vrlo određene obaveze: naučiti ovo ili ono »iz Andreisa« je jedno vrijeme, prije nego što sam mogao čitati literaturu na stranim jezicima, bio jedini način da jedan srednjoškolac dobije podlogu u poznavanju povijesti muzike. Tada, kao i sve do sada, privlačilo me je i staro i novo u muzici, pa, kada se pojavio i treći svezak, nastojao sam više saznati i o muzici dvadesetoga stoljeća, o Stravinskom i Schönbergu, iako mi je tu Andreis nudio nedovoljno detalja o kompozicijskoj tehnici. Nisam tada mogao ni zamisliti da ću samo desetak godina kasnije sasvim otvoreno razgovarati o svemu ovome s autorom samim.

Ne sjećam se točno kada sam se s Andreisom prvi put susreo. Bilo je to, mislim, šezdesetih godina, u vrijeme kada sam bio na postdiplomskom studiju u Oxfordu. Sjećam se, pak, da sam Andreisu pristupio s dozom štovanja koje je gotovo automatski dolazilo iz osjećaja da se srećem s osobom od autoriteta, osjećaja formiranoga još kada sam se s njegovom prvom knjigom tek bio sreo. Njegova reakcija me je na najljepši način oslobodila tog osjećaja autoriteta: ponio se prema meni i s očinskom naklonošću i s indikacijom da me ne smatra neiskusnim juniorom nego me gleda kao mlađeg ali punopravnog kolegu. Po tome me je podsjetio na moga oxfordskog profesora Egona Wellesza, iako je Wellesz znao biti i ironičan i kritičan — njegova mladost u Beču u vrijeme previranja modernističkih strujanja naučila ga je bila ironiji. U Andreisa nije bilo ironije — ono što se kod njega dojmilo bila je blagost i gotovo aristokratska povučenost i starinska formalnost, ali je uz to sve išla i istinska radoznalost. »A što vi o tome, kolega, mislite?« — bivalo je pitanje na koje nije očekivao neki uljudni neutralni odgovor nego otkrivanje same srži onoga o čemu se u pitanju radilo. Tako sam ubrzo mogao s njim razgovarati i o onim detaljima *Historije muzike* koji su me nekad bili ostavili željnim daljnjih informacija, a on mi je otvoreno govorio o svojim poteškoćama kada mu je valjalo pisati o novijoj muzici. Jednostavno, njegovo srce ležalo je u nešto ranijoj kulturi, tamo gdje je svoje poznavanje književnosti i likovne umjetnosti mogao najbolje kombinirati s muzikom kao kulturni historičar.

Po završetku studija u Oxfordu, gledao sam na kakvu mogućnost da bih došao u Zagreb, i Andreis je bio zainteresiran da se to i ostvari. Stjecajem različitih okolnosti, do toga nije bilo došlo, no naše veze nisu oslabile. Njegova otvorenost oslobodila me je svake bojazni da bih ga u dopisivanju nečim povrijedio, te kada je objavljena njegova edicija Lukačičevih moteta, skrenuo sam mu pozornost na anakronističku upotrebu jednoga termina u njegovoj uvodnoj studiji. Njegov odgovor bio je karakterističan:

Zagreb, 10. XI. 1970.

Poštovani kolega,

Najljepša Vam hvala na ljubaznim vijestima za izdanje Lukačičevih moteta kao i na korisnoj primjedbi o mojoj nezgodnoj upotrebi izraza »klavikord«. Vjerujte, nedostajali ste mi u Zagrebu. Tako bih rado bio Vama povjerio rukopis uvodne studije o Lukačiču, da je pročitate i reknete mi svoje primjedbe prije štampanja. [...]

Velika Vam hvala za podatak o Lukačičevom motetu u zbirci J. Reiningera. Ja mislim da o tomu ni Plamenac ne zna. Nikada mi o tomu nije ni govorio ni pisao.

Naš muzikološki odjel proradio je, na žalost bez Vas. Imamo 6 studenata, 4 imaju muzikologiju pod A, a dvojica pod B. [...]

Kad budete mogli, javite mi se opet, bit će mi, kao i uvijek, drago da čujem kako Vam je i šta radite.

Uz najljepše želje, upućujem Vam i svoje srdačne pozdrave.

Vaš sam odani,
Josip Andreis

Nekoliko godina kasnije, pojavila se u uglednome časopisu *Music and Letters* recenzija Andreisove *Music in Croatia* iz pera Geralda Abrahama, koji je tada upravo bio preuzimao i uredništvo časopisa. Osjetio sam da je u mnogome Abraham, inače vrstan poznavalac ruske i češke muzike, bio nepravedan prema Andreisu i nesiguran u detaljima hrvatske kulturne historije. Napisao sam mu privatno pismo, a Abraham, kao pravi *gentleman* staroga kova, mi je na to odgovorio da on zaista vidi da je bio pogriješio u svojoj recenziji, te da moje privatno pismo kani objaviti u časopisu kao kritiku svojega stava. Zaokupljen svojim dužnostima, nisam o tome stigao pisati Andreisu, ali se on zato javio meni čim je do njega stigao broj časopisa s mojim odgovorom Abrahamu:

Zagreb, 14. 3. 1976.

Poštovani i dragi kolega,

U zadnjem broju (upravo dvobroju) časopisa »*Music and Letters*« pročitao sam Vaš napis kojim ste ustali u moju obranu, u vezi s recenzijom moje knjige »*Music in Croatia*«, što ju je svojedobno u tom časopisu objavio prof. Gerald Abraham.

Prof. Abrahamu je doista trebalo odgovoriti i objasniti neke okolnosti koje su mu, čini se, nepoznate. To sam, naravno, trebao učiniti u prvom redu ja, jer njegove zamjerke mene pogađaju. Ali s jedne strane bolest koja mi je kroz duže vremena spriječila pristup mom pisaćem stolu, a s druge moja narav koja više puta (što nikako nije dobro) pušta stvari da idu kako idu, uzrokom su da se moj odgovor nije pojavio.

Utoliko Vam više, dragi kolega, zahvaljujem na ljubaznom zauzimanju i nastojanju da ne ostane na meni ljaga koju nisam zaslužio.

Želeći Vam sve dobro, prije svega čvrsto zdravlje i uspjehe u radu, srdačno Vas pozdravlja Vaš,

Josip Andreis

Nekako u to vrijeme počeo sam češće dolaziti u Zagreb i održati po koje predavanje na Muzikološkom odjelu Muzičke akademije, ali tada je Andreis već bio prepustio kormilo drugima — njegov vlastiti raniji pedagoški rad urodio je plodovima koje je on mogao sa zadovoljstvom gledati.

Naša se veza nije prekidala do, doslovno, njegovih posljednjih dana. Početkom siječnja 1982. dobio sam odgovor na moju ranije upućenu mu božićnu čestitku; odgovor je bio pisan drhtavom rukom, očevidno s teškoćom, s nekoliko započetih ali prekriženih riječi:

Srdačno zahvaljujem na ljubeznim čestitkama koje uzvraćam, želeći i Vama i Vašima mnogo radnog zadovoljstva i sreće.

Ja sam Novu godinu započeo u borbi za dotrajalo zdravlje. Nalazim se u bolnici s dekompenzacijom srca, insuficijencijom obaju bubrega i teškoćama u respiratornom traktu. Kako vidite, svašta se skupilo.

Vidjet ćemo kako će se sve završiti.

Srdačni pozdrav gospođi i Vama,

Josip Andreis

A »sve se završilo« samo nekoliko dana kasnije i više nije bilo ovoga dobrog čovjeka, bez kojega po svoj prilici ni ja ne bih bio postao historičar muzike.

Bojan BUJIĆ
Oxford